

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สารสนเทศและการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท

1. ความหมายและความสำคัญของสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท

1.1 ความหมาย

สารสนเทศ (Information) หมายถึง ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง งานจินตนาการ (นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ, 2532 : 7 ; ราชบัณฑิตยสถาน, 2538 : 37 ; เอี่ยมพร ทศนประสิทธิ์ผล, 2542 : 11) หรือประสบการณ์ซึ่งมีผู้ทำให้เกิดขึ้นและผ่านกระบวนการกลั่นกรองหรือการประมวลผลแล้วมีการจัดเก็บ บันทึกในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เพื่อส่งต่อไปหรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับสารและใช้ประโยชน์ต่อไป (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2543 : 6 ; ศจี จันทวิมล และคณะ, 2544 : 15)

1.2 ความสำคัญของสารสนเทศที่มีต่อชุมชนชนบท

สารสนเทศมีความสำคัญต่อชุมชนชนบทคือ เป็นทรัพยากรที่ทำให้คนในชุมชนชนบทได้ทราบถึงข่าวสารข้อมูล เหตุการณ์สำคัญในภาวะปัจจุบัน ได้แก่ ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัย ด้านการประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ล้วนเป็นสารสนเทศที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำให้คนในชุมชนมีความทันสมัยก้าวทันเทคโนโลยีรวมทั้งทำให้เป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้สารสนเทศยังเป็นปัจจัยหลักในการช่วยขจัดเงาความรู้ เสริมสร้างสติปัญญา อีกทั้งยังช่วยในการตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้อีกด้วย (ประดิษฐ์ เมฆไชยภักดิ์, 2538 : 65-66 ; ประภาวดี สืบสนธิ์, 2543 : 8 ; สุณีย์ กาศจำรูญ, 2540 : 25) จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าผู้ที่ได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างสม่ำเสมอและรวดเร็วทันการนั้นเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (เรณู เปียชื่อ, 2528 : 75) ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าสารสนเทศเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมในทุกระดับและมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของสังคมยุคสารสนเทศเป็นอันมาก ซึ่งหากปราศจากทรัพยากรสารสนเทศแล้วการพัฒนาเป็นไปได้ยาก (แมนมาส ชาลิต, 2528 : 6)

2. สารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท

สารนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบทให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งการใช้สารนิเทศในการพัฒนาชุมชนชนบทนั้นสามารถนำมาใช้ในการดำเนินการสำคัญได้หลากหลายคือ (สุรพล กาญจนะจิตรา, 2529 : 111)

1) การใช้สารนิเทศเพื่อการวางแผนทั้งในระดับ อำเภอ จังหวัด ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการวางแผนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากไม่มีสารนิเทศแล้วการวางแผนจะไม่สามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การใช้สารนิเทศเพื่อการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของงานหรือกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรการใช้สารนิเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจ จะต้องเป็นสารนิเทศที่มีความถูกต้อง ทันสมัยซึ่งจะทำให้การตัดสินใจนั้นถูกต้องและดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายได้

4) การใช้สารนิเทศเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และให้บริการความรู้ ข่าวสารข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในการทำงานแก่หน่วยงานต่าง ๆ

ดังนั้นสารนิเทศในการพัฒนาชุมชนชนบทจึงมีบทบาทต่อองค์กรภาครัฐที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศได้อย่างต่อเนื่องและมีบทบาทต่อการประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาของแต่ละองค์กรได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3. การจัดระบบสารนิเทศเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบทของประเทศไทยปัจจุบัน

สารนิเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนา ดังนั้นจึงต้องมีการจัดระบบสารนิเทศเพื่อให้สะดวกในการนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบทของประเทศและเป็นตัวกำหนดรูปแบบการให้บริการสารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรภาครัฐ ฉะนั้นการจัดระบบสารนิเทศเพื่อพัฒนาชุมชนชนบทให้เกิดสัมฤทธิ์ผลจะต้องศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

3.1 การศึกษาชุมชน โดยทำการสำรวจ ศึกษาวิเคราะห์ความจริงในข้อมูลต่างๆ ของชุมชน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความสนใจ ความพร้อม ความต้องการของคนในชุมชนตลอดจนปัญหาในชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นการศึกษาชุมชนจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาที่นักพัฒนาจำเป็นต้องศึกษาชุมชนก่อนเสมอ เพื่อที่จะได้เข้าใจสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรการพัฒนา

การศึกษาชุมชนหรือการเข้าใจชุมชนนั้นเป็นแนวความคิดที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่นักพัฒนาจะต้องรู้และเข้าใจชุมชนในแง่ของสังคมมานุษยวิทยาเป็นอย่างดี การมองสังคมในแง่สังคมมานุษยวิทยา ดังที่ ศาสตราจารย์ทางด้านสังคมมานุษยวิทยา John Donoghue และ ศาสตราจารย์ทางด้านพัฒนาชุมชน Admond Alchin ได้สร้างแนวความคิดในการศึกษาชุมชนไว้ โดยตั้งสมมติฐานว่า ชุมชนที่เราอยู่นี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2524 : 16 อ้างจาก Pairat Decharin, 1965 “The Implication of Community Development Concepts to CD Research and Evaluation in Thailand” UnPublished Research Paper.)

1) มนุษย์ ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน มนุษย์ไม่สามารถอยู่เพียงลำพังได้จึงต้องมีการรวมกันเป็นกลุ่ม มีการพึ่งพิงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) สิ่งที่มนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้น เป็นไปในลักษณะของสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต เช่น ถนน รถ เครื่องซักผ้า เป็นต้น ตลอดจนสิ่งที่ใช้บำบัดความสุข ความต้องการของมนุษย์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น และสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่างๆที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก เพื่อการดำรงชีพ เพื่อบำรุงความสุข ความต้องการของตน ซึ่งแต่ละคน แต่ละชุมชนจะมีความต้องการที่เหมือนหรือแตกต่างกันนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความเจริญของชุมชน

3) สิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ทุกชุมชนจะมีส่วนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นองค์ประกอบ เช่น ลี้ดัว ป่าไม้ น้ำ อากาศ เป็นต้น

จากองค์ประกอบของชุมชนทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบแต่ละประเภทนั้นจะมีความสัมพันธ์และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันทั้งภายในองค์ประกอบและระหว่างองค์ประกอบ ชุมชนแต่ละชุมชนมีลักษณะขององค์ประกอบที่เหมือนและแตกต่างกัน นักพัฒนาจึงจำเป็นต้องศึกษาชุมชนเพื่อทำให้ทราบและเข้าใจชุมชนที่จะพัฒนาเป็นเบื้องต้น

การศึกษาชุมชนนอกจากจะศึกษาจากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น นักพัฒนาจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงข้อมูลชุมชนเพื่อที่จะนำมาใช้ในการวางแผนการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการพัฒนา

3.2 ข้อมูลชุมชนคือข้อเท็จจริง สภาพการณ์เรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งแบ่งตามลักษณะการเก็บข้อมูลได้ 2 ระดับ คือ

3.2.1 ข้อมูลระดับจุลภาค เป็นการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลที่เข้าข่ายที่การวิจัยนั้นต้องการศึกษา ตัวอย่างข้อมูลประเภทนี้ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

3.2.2 ข้อมูลระดับมหภาค เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับชุมชนในด้านต่างๆ เช่น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ซึ่งอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ (นภาพร ชโยวรรณ, 2533 : 67-68)

1) ข้อมูลหรือตัวแปรของชุมชนที่มีอยู่แล้วในการสำรวจหรือสำมะโนประชากรด้านต่างๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูลระดับจุลภาคหรือข้อมูลของสมาชิกในชุมชน แล้วนำข้อมูลของคนในชุมชนเกี่ยวกับอาชีพ รายได้ มาหาค่าเฉลี่ยร้อยละของประชากรก็จะทำให้ทราบถึงรายได้อาชีพของชุมชนว่าอยู่ในระดับเท่าไร

2) ข้อมูลลักษณะของชุมชนที่ไม่สามารถหาค่าเฉลี่ยของสมาชิกในชุมชนได้ เช่น สภาพของถนนที่เข้าถึงชุมชน การมีแหล่งน้ำ บริการด้านอนามัย เป็นต้น ตัวแปรที่ได้จากข้อมูลชุมชนแบบนี้ เรียกว่า ตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะของสังคม

3.3 วิธีการศึกษาชุมชนหรือหาข้อเท็จจริงของชุมชนสามารถทำได้ 3 ประการ คือ

3.3.1 การศึกษาจากเอกสาร เช่น จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ รายงาน เอกสารราชการ ผลการวิจัยต่างๆ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532 : 26-27)

3.3.2 การศึกษาจากการสำรวจสอบถาม โดยการสัมภาษณ์ สอบถามพูดคุยจากผู้รู้ในหมู่บ้านซึ่งอาจจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่มีความรู้ในหมู่บ้านในเรื่องที่ต้องการรู้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532 : 26-27 ; สนธยา พลศรี, 2545 : 88-90) ซึ่งจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนนั้นจะผูกพันและยึดมั่นกับสิ่งดังกล่าวอย่างแน่นแฟ้นและสืบต่อกันมา

3.3.3 การวิจัยสนาม เป็นวิธีการที่ใช้ในกรณีที่ต้องการรายละเอียดอย่างมาก การวิจัยสนามอาจทำได้โดยใช้วิธีตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นประกอบกัน นอกจากนี้ยังสามารถใช้การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์และร่วมทำงานกับประชาชนในชุมชนด้วย ซึ่งวิธีการศึกษาชุมชนวิธีนี้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อชุมชนมีความรู้สึกที่ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การกระทำเช่นนี้จะทำให้ได้ข้อมูลหรือสภาพข้อเท็จจริงในชุมชนอย่างเที่ยงตรงมากที่สุด

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าการศึกษาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะต้องทำเป็นอันดับต้นๆ ของงานพัฒนา เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงสภาพของชุมชน ความต้องการของชุมชน ตลอดจนปัญหาในชุมชน ฯลฯ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาขององค์กรภาครัฐให้ตรงกับเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนได้

3.4 รูปแบบการให้บริการสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท หมายถึง เนื้อหาสารสนเทศ สื่อและตัวนำสื่อสารสนเทศรวมทั้งวิธีการให้บริการสารสนเทศที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการช่วยแก้ปัญหาของชุมชนรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนนั้นได้ รูปแบบการให้บริการ

สารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทเป็นสารนิเทศที่ช่วยแก้ปัญหาประจำวันให้กับประชาชน
ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง มีลักษณะดังนี้

3.4.1 เนื้อหาสารนิเทศที่จะจัดบริการให้แก่ชุมชนนั้นมีทั้งสารนิเทศตรง สารนิเทศที่
ต้องการเหตุผลประกอบ สารนิเทศที่เป็นคำแนะนำและสารนิเทศที่ช่วยเหลือในการนำไปปฏิบัติ
กิจกรรม สารนิเทศในลักษณะดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันที่เนื้อหาของสารนิเทศ คือ สารนิเทศที่
สามารถตอบได้ทันทีโดยไม่ต้องค้นคว้าหาข้อมูล สารนิเทศประเภทที่บอกแหล่งว่าอยู่ที่ไหน หาได้
อย่างไร และสารนิเทศที่ต้องการเหตุผลประกอบ ซึ่งสารนิเทศแต่ละอย่างทีกล่าวมาจะมีระดับความ
ยากง่ายของเนื้อหาที่จะนำมาจัดให้บริการ (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน, 2534 : 76) การจัดบริการ
สารนิเทศให้แก่ชุมชนชนบทจะต้องจัดดำเนินการให้สอดคล้องกับวิธีการให้บริการสารนิเทศ สื่อ
และตัวนำสื่อสารนิเทศรวมถึงความร่วมมือของชุมชน การจัดบริการจะต้องจัดให้น่าสนใจ แปลก
ใหม่และให้เป็นที่ชื่นชอบของชาวชนบทโดยจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนในด้านสถานที่
เศรษฐกิจ ความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะทำการ
บริการด้านเนื้อหาสารนิเทศบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ (ประดิษฐ์ เมฆไชยภักดิ์, 2538 : 67-68)

3.4.2 สื่อและตัวนำสื่อสารนิเทศ เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของการให้บริการสารนิเทศ
แก่ชุมชนชนบท สื่อได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ ของตัวอย่าง รูปจำลอง สื่ออิเล็กทรอนิกส์
และสื่อรูปแบบอื่นรวมทั้งสื่อในลักษณะตัวบุคคลหรือองค์กร ส่วนตัวนำสื่อประกอบด้วยผู้ที่มี
ความรู้ความสามารถและเป็นบุคคลที่ชุมชนยอมรับ ได้แก่ อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ปัจจัยหลักที่ควรนำมาพิจารณาในการใช้สื่อและตัวนำสื่อสารนิเทศเพื่อ
ให้เกิดประสิทธิภาพ ก็จะต้องมีความแปลกใหม่ น่าสนใจ ใช้ได้ง่ายไม่ซับซ้อนและสามารถปรับ
ปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสารนิเทศ (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน, 2534 : 76) รวมทั้ง
ศักยภาพของผู้ใช้ในชุมชน

3.4.3 วิธีการให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชนชนบทสามารถทำได้โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริม
การใช้สารนิเทศหรือกิจกรรมที่ทำให้เข้าใจสารนิเทศนั้น ได้ง่ายขึ้นซึ่งจะใช้สารนิเทศประกอบกับ
สื่อโสตทัศนวัสดุอาจจะเป็นภาพนิ่ง สไลด์ เป็นต้น และยังสามารถทำได้โดยการสนับสนุนการนำ
สารนิเทศไปใช้ในกรณีต่างๆ เช่น การจัดสารนิเทศให้แก่นักอภิปราย รวมถึงการสนับสนุนการจัด
นิทรรศการ (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน, 2534 : 76)

ดังนั้นรูปแบบของการให้บริการสารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทจึงเป็นการ
ผสมผสานกันระหว่างเนื้อหาสารนิเทศ สื่อและตัวนำสารนิเทศ รวมทั้งวิธีการให้บริการสารนิเทศ
และมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการดำเนินการการให้บริการสารนิเทศ คือ ความพร้อม ความรับผิดชอบ
ของชุมชนเป็นหลักเพราะหากคนในชุมชนไม่มีความพร้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ความรู้ ความ

เข้าใจในประโยชน์ของการใช้สารนิเทศและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนของตนอยู่ในระดับต่ำแล้วยอมทำให้การให้บริการสารนิเทศเพื่อพัฒนานั้นไม่เป็นผลสำเร็จ

3.5 กิจกรรมในการให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชนชนบท เป็นกิจกรรมพื้นฐานที่รัฐจะต้องจัดให้กับชุมชนเพื่อสร้างศักยภาพในการพัฒนาโดยการให้คนในชุมชนได้มีโอกาสรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2538 : 64-66) โดยจัดบริการสื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งการจัดกิจกรรมบริการให้ความรู้แก่ชุมชนได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือวัด หนังสือพิมพ์ฝาผนัง หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ป้ายประกาศในหมู่บ้าน หีบหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ในชุมชน หน่วยการศึกษามวลชน ตลอดจนการจัดกิจกรรมในพื้นที่ของหน่วยงานต่างๆ

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน วิธีการศึกษาชุมชน ข้อมูลชุมชนและรูปแบบการให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชน ทำให้ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาชุมชนชนบทตำบลสำนักเต๊วในประเด็นต่างๆ ดังนี้ การศึกษาชุมชนทำให้ผู้วิจัยได้รู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริงของตำบลสำนักเต๊วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น การศึกษาชุมชนดังกล่าวของผู้วิจัยสามารถทำได้หลายวิธีการ คือ การศึกษาจากการสำรวจ สอบถาม ตลอดจนการวิจัยสนาม ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลสำนักเต๊วได้อย่างละเอียดครบถ้วนตามสภาพความเป็นจริงของตำบล อันจะเป็นผลดีต่อการกำหนดรูปแบบการให้บริการสารนิเทศของตำบลได้ตรงกับสภาพของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าการศึกษาชุมชนชนบทตำบลสำนักเต๊วเป็นตำบลที่มีศักยภาพเพียงพอในการร่วมมือกันระหว่างองค์กรกับผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนชนบท

1. แนวความคิดและรูปแบบในการพัฒนาชุมชนชนบท

1.1 แนวความคิด

นักพัฒนาชนบทไทยได้แสดงแนวคิดต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนชนบทไว้หลากหลาย ซึ่งแนวคิดสำคัญเป็นที่ยอมรับและอ้างถึงโดยทั่วไปสามารถสรุป ได้ดังนี้

1.1.1 แนวความคิดว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน การพัฒนาชุมชนชนบทจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองและชุมชนให้มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี (สนธยา พลศรี, 2545 : 44)

1.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง คือ การให้คนในชุมชนได้รู้จักการช่วยเหลือตนเอง (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 : 8) ในรูปของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2521 : 2-3) และเมื่อคนในชนบทสามารถช่วยตนเองได้พอสมควรแล้ว การพึ่งตนเองในที่สุดก็จะเป็นการพึ่งตนเองในด้านอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ (โฆษิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, 2534 : 36) ซึ่งหมายถึงการนำมาสู่ความเข้มแข็งมั่นคงของชุมชนที่พัฒนาแล้ว

1.1.3 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนชนบทเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา คือ การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม พิจารณาคัดสิน ตกลงใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและดำเนินการในการพัฒนาให้มากที่สุด (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 : 8 ; สุนทยา พลศรี, 2545 : 44) ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลัก (โฆษิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, 2534 : 3-6) การจะทำให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนได้ตามแนวคิดดังกล่าวนี้อาจทำได้โดย 2 วิธี คือ วิธีแรกต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ตระหนักในสิทธิและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในชุมชนของตน ซึ่งจะเปลี่ยนได้โดยการที่ชุมชนนั้นมีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการเรียนรู้ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ สามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาวิถีชีวิตของตนและชุมชนได้ดีขึ้น และวิธีที่สองคือต้องศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของคนในชุมชนเพื่อเข้าใจถึงความต้องการและปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง อันจะนำมาซึ่งการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาหรือผลกระทบซึ่งไม่พึงประสงค์ใดที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน โดยรวมอย่างเหมาะสมและเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ชุมชนนั้น (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 : 8)

1.1.4 แนวความคิดการพัฒนาชุมชนแบบเบ็ดเสร็จ คือการแก้ปัญหาโดยการประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีการหลากหลายเข้าด้วยกัน (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2521 : 2-3) รวมทั้งการแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยแนวคิดการสร้างความเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชนบทเพราะหากคนด้อยคุณภาพก็ยากที่จะพัฒนาได้ (โฆษิต ปันเปี่ยมรัชฎ์ 2534 : 3-6)

ดังนั้นจึงสรุปแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนชนบท ได้ว่า การพัฒนาชุมชนชนบทนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชน เพราะถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนที่จะต้องพัฒนาเป็นอันดับแรก เมื่อคนในชุมชนมีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนแล้วย่อมที่จะพัฒนาให้คนในชุมชนรู้จักพึ่งตนเองได้ง่ายยิ่งขึ้น หลังจากที่คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเองแล้วนักพัฒนาต้องปลูกฝังแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้นๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังมี

แนวความคิดที่สำคัญและขาดเสียมิได้ในการพัฒนา คือ แนวความคิดการพัฒนาชุมชนแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นการดำเนินการไปพร้อมกันหลายๆ ด้านจะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ แนวความคิดในการพัฒนาชุมชนชนบทที่กล่าวมานี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ให้คุณเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผิดชอบกับผลที่เกิดขึ้น

จากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนชนบทดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการพัฒนาชุมชนชนบทตำบลสำนักแก้วให้ประชาชนสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการสร้างงาน สร้างรายได้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน โดยการสนับสนุนขององค์ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้คนในตำบลรู้จักการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อจะเป็นเกราะป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการไม่พัฒนาได้

1.2 รูปแบบในการพัฒนาชุมชนชนบท

สำหรับรูปแบบในการพัฒนาชุมชนชนบทนั้นต้องอาศัยแนวความคิดการพัฒนาชุมชนชนบทดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกรอบแนวคิดที่จะวางแผนการพัฒนายว่าจะพัฒนาชุมชนชนบทไปในรูปแบบใด รูปแบบในการพัฒนาชุมชนชนบทมีหลากหลายรูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบจะมีส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกันเล็กน้อยตามสถานะขององค์กรและพื้นที่ที่นำไปใช้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่ออาจใช้เป็นแนวความคิดในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนสำนักแก้ว โดยพิจารณาจากแนวคิด 4 รูปแบบ (สมยศ พุ่มหว่า, 2527 : 117) คือ

1) การพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาการเกษตร ซึ่งวิธีนี้จะเป็นผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีปัจจัยต่างๆ มาสนับสนุน เช่น การตลาดเพื่อรองรับผลผลิต การนำเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาใช้อย่างสม่ำเสมอ การจัดบริการต่างๆ เครื่องมือทุนแรงในท้องถิ่น การสนับสนุนเกี่ยวกับการผลิตสำหรับการเกษตรและการขนส่ง

2) การพัฒนาชุมชนชนบทด้วยหลักการการพัฒนาชุมชน รูปแบบการพัฒนาดังกล่าวนี้สามารถทำได้โดยการให้การศึกษแก่ชุมชนรวมทั้งการจัดระเบียบชุมชนชนบทหรือการจัดระเบียบทางสังคม

3) การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานซึ่งวิธีการนี้จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้ผสมผสานกลมกลืนพร้อมๆ กัน หรือตามลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมภายใต้ขอบข่ายของการบริหารอันเดียวกัน โดยมีเป้าหมายพื้นที่ของการพัฒนาที่แน่นอน

4) การพัฒนาชนบทโดยมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มยากจนซึ่งการพัฒนารูปแบบนี้จะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางดำเนินการ โครงการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาชุมชนชนบทไม่ว่าจะเป็นการพัฒนารูปแบบใดก็ตามย่อมต้องอาศัยสารนิเทศเข้ามาช่วยในการดำเนินการพัฒนาในทุกขั้นตอน หากขาดสารนิเทศที่จะนำมาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาแล้วก็จะขาดซึ่งรูปแบบการพัฒนาชุมชนชนบทที่ดีได้เช่นกัน สารนิเทศจึงเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในการพัฒนาชุมชนชนบทในรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมา เช่นเดียวกันในการศึกษาพื้นที่ตำบลสำนักแก้วผู้วิจัยจึงได้เจาะประเด็นที่การให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักในการพัฒนา

2. เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนชนบท

งานพัฒนาชุมชนชนบทเป็นงานที่ต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้อย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาอะไรก่อนหลังและมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างไรในการพัฒนา ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนชนบทดังนี้

การพัฒนาชุมชนชนบทจะให้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ได้นั้น ย่อมต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน (จิตจันงค์ กิติศิริ และ ชัยวัฒน์ สิทธิภราดร, 2531 : 108 ; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526 : 19) และในการพัฒนาชุมชนชนบทนั้นมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องคำนึงถึง 2 ประการ เป้าหมายแรกคือ เป้าหมายสุดขยด เป็นการพัฒนาคน โดยมุ่งให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ความสามารถ ตลอดจนการมีทักษะในการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจด้วยตนเองในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนส่วนประการที่สองคือ เป้าหมายอุปกรณ์ เป็นการพัฒนาลักษณะของคณในชุมชนทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง อนามัยและสาธารณสุข เป็นต้น (สนธยา พลศรี, 2533 : 63) นอกจากนี้การพัฒนาชนบทอาจมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยน โครงสร้างของสังคมโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของคณในชนบทรวมทั้งการเพิ่มโอกาสให้กับคณในชนบทได้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ (สมยศ พุ่งหว่า, 2527 : 291)

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนชนบทจากนักวิชาการแต่ละท่านที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนชนบทเป็นการพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน หรือการพัฒนาจิตความสามารถของคณในชุมชนชนบทให้เขาได้คิดได้ริเริ่ม ได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง (เสน่ห์ จามริก, 2537 : 3) การพัฒนาคนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญอันนับเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท (สมจิต พรหมเทพ, 2542 : 12) และการพัฒนาจะทำให้บรรลุผลต้องใช้วิธีการให้ความรู้แก่คณในชุมชนในเรื่องต่างๆที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สารนิเทศซึ่งเป็นองค์ความรู้จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนดำเนินการพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้นสารนิเทศจึงนับเป็นปัจจัยหลักที่ขาดเสียมิได้ในการดำเนินการพัฒนาในทุกขั้นตอน

3. หลักการในการพัฒนาชุมชนชนบท

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันในหลักการพัฒนาชุมชนชนบทว่าการพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาชนบทใช้หลักการเดียวกัน คือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำงาน ลงมือทำงานตามที่ได้ตัดสินใจด้วยตนเองและหลักการสำคัญอีกประการที่ สำคัญา สำัญญาวิวัฒน์ และ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี มีความเห็นสอดคล้องกัน คือ หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ เป็นหลักการของการพัฒนาผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะจุดหมายปลายทางของการพัฒนาชุมชนคือ การให้ประชาชนพึ่งตนเองได้นั้นเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2534 : 12-14 ; วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 :8 ; สำัญญา สำัญญาวิวัฒน์, 2526 : 90-91)

นอกจากหลักการสำคัญของการพัฒนาชุมชนชนบทดังที่กล่าวมาข้างต้น สำัญญา สำัญญาวิวัฒน์ ได้เสนอหลักการสำคัญที่สนับสนุนให้ประชาชนได้มีการช่วยเหลือตนเอง คือการเริ่มจากภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ของประชาชนให้ค่อยเป็นค่อยไปเริ่มจากสิ่งเล็กๆน้อยๆ และเริ่มจากสิ่งที้ง่ายไปหาสิ่งที้งาย เพื่อให้ประชาชนได้ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสู่ภาวะการณ์ช่วยตนเองของประชาชนได้ในที่สุด (สำัญญา สำัญญาวิวัฒน์, 2526 : 90-91) และนอกจากนี้ยังมีหลักการในการพัฒนาชุมชนชนบทโดยวิธีอื่นๆ อีก คือหลักการสมทบ หลักการประสานงานและหลักการขยายผล หลักการสมทบเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ สำหรับหลักการประสานงานนั้นเป็นการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ส่วนหลักการขยายผลองค์กรการพัฒนาจำเป็นอย่างยั้งที้งต้องมีการขยายผลจากการดำเนินงาน เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2534 : 12-14) อย่างไรก็ดีหลักการดังกล่าวข้างต้นองค์กรภาครัฐสามารถนำไปปฏิบัติกับชุมชนอื่นที่มีสภาพปัญหาชุมชนที้งไม่แตกต่างกันมากนักได้อีกด้วย

ความรู้เกี่ยวกับชุมชนชนบทตำบลสำนักเต๊ว

1. ลักษณะของชุมชน

ตำบลสำนักเต๊วเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ทั้งหมด

167,913

ไร่ ตำบลสำนักเต๊วมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือจดตำบลปริก อำเภอสะเตาะ ทิศตะวันออกจดป่าสงวนแห่งชาติเขาน้ำค้าง อำเภอนาทวี ทิศใต้จรดรัฐเคดาห์ประเทศมาเลเซียและทิศตะวันตกจดตำบลสะเตาะและตำบลสำนักขาม อำเภอสะเตาะ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ภูเขาและเป็นที่ยราบ ส่วนการแบ่งเขตบริหารในตำบลสำนักเต๊วแบ่งออกเป็น 10 หมู่บ้านดังนี้ หมู่ 1 บ้านสำนักเต๊ว หมู่ 2 บ้านน้ำลัด หมู่ 3 บ้านม่วง หมู่ 4 บ้านห้วยคู หมู่ 5 บ้านควนธานี หมู่ 6 บ้านหัวควน หมู่ 7 บ้านควนพลา หมู่ 8 บ้านแปดร้อยไร่ หมู่ 9 บ้านควนยางและหมู่ 10 บ้านทุ่งจิ้ง
ดั่งภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แผนผังแสดงพื้นที่อาณาเขตของตำบลสำนักเต๊ว

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลสำนักเต๊ว

ประชากรในตำบลสำนักเต๊ว มีจำนวนทั้งสิ้น 10,306 คน ผู้ชาย 5,424 คน ผู้หญิง 4,882 คน จำนวนครัวเรือน 1,315 ครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ตารางกิโลเมตรเท่ากับ 30 คน / ตร.กม. ส่วนใหญ่ของประชากรร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป เหตุผลในการประกอบอาชีพเกษตรกร เนื่องจากลักษณะดินเหมาะกับการเกษตร อาชีพต่างๆของเกษตรกร ได้แก่ ทำสวนยาง และปลูกผัก ผลไม้ในเรื่องการนับถือศาสนาส่วนใหญ่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลามรองลงมาคือศาสนาพุทธ ตำบลสำนักเต๊วมีสถาบันศาสนาและองค์กรทางศาสนา ได้แก่ วัด 1 แห่ง คือ วัดห้วยคู ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านห้วยคู มัสยิด 8 แห่งและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม 2 แห่ง ส่วนสถาบันอื่นหรือองค์กรอื่นในชุมชนได้แก่ สถานีอนามัย 3 แห่ง โรงเรียนที่สังกัดสำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่สงขลา 3 มีจำนวน 5 แห่งที่ตั้งอยู่ในตำบลสำนักเต๊วและโรงเรียนสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนที่ 437 อีก 1 แห่ง

กล่าวโดยสรุปตำบลสำนักเต๊วมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาและที่ราบ ฉะนั้นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวจึงมีอาชีพเกษตรกร เนื่องจากลักษณะของดินเหมาะกับการเกษตร ดังนั้นลักษณะหรือสภาพของชุมชนจึงมีผลต่อการกำหนดรูปแบบการให้บริการสาธารณสุข เพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทในเขตตำบลสำนักเต๊วที่องค์กรภาครัฐจะต้องตระหนักและคำนึงถึงรูปแบบการให้บริการที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน เพื่อจะได้จัดบริการให้การศึกษาแก่ชุมชนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. สภาพปัญหาในชุมชน

จากการสำรวจเบื้องต้นในเขตตำบลสำนักเต๊วพบว่า องค์กรภาครัฐและประชาชนส่วนใหญ่มักจะประสบกับปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัญหาอันดับแรกที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ได้แก่ ปัญหาเส้นทางคมนาคม การคมนาคมภายในหมู่บ้านและเชื่อมระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนดินลูกรัง ไม่ได้มาตรฐาน เขตทางแคบเนื่องจากราษฎรไม่อุทิศที่ดินในการขยายเขตทาง เพราะทางราชการไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการชดเชย เว้นคืนที่ดินหรือค่าชดเชยในผลผลิตหรือทรัพย์สินที่เสียหายของราษฎรทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวกหนึ่งสภาพถนนเป็นดินลูกรัง จึงทำให้ถนนมีฝุ่นละอองเมื่ออย่างเข้าฤดูฝนถนนจะเป็นหลุมเป็นบ่อเกิดจากการระบายน้ำในถนนยังไม่ดีเท่าที่ควร สำหรับในเรื่องของการสื่อสารจะสังเกตได้จากการใช้โทรศัพท์ประจำบ้านและโทรศัพท์สาธารณะมีน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ในส่วนของน้ำประปาเพื่อการบริโภคและอุปโภคยังไม่มี

บริการเข้าถึงในชุมชนสำนักแก้ว ซึ่งยังคงต้องใช้น้ำบ่อส่วนบุคคลหรือแหล่งน้ำจากธรรมชาติจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะในฤดูแล้งน้ำจากแหล่งดังกล่าวจะแห้งขอดทำให้เกิดสภาวะขาดแคลนน้ำเป็นประจำทุกปี จึงทำให้เป็นปัญหาทั้งการประกอบอาชีพหลักของชุมชนคือเกษตรกรรมและการอนามัยชุมชนปัญหาการบริการสาธารณสุขในหมู่บ้าน การสำรวจเบื้องต้นจากหลักฐานทางสาธารณสุขและการอนามัยหมู่บ้านพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร วัสดุ ครุภัณฑ์และการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอต่อการให้บริการรวมทั้งศูนย์บริการสาธารณสุขพื้นฐานในชุมชนยังมีไม่ครบทุกหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจทั้งนี้เพราะถนนในหมู่บ้านเป็นถนนดินลูกรังมีฝุ่นละอองกระจาย แม้จะได้รับการรักษาแต่ไม่สามารถหายขาดได้เนื่องจากราษฎรยังคงต้องอยู่ในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้เสมอ นอกจากนี้เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี จำนวนหนึ่งยังขาดสารอาหาร อาจเป็นเพราะการมีบุตรมากเกินไปกำลังเลี้ยงดูให้มีคุณภาพ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลสำนักแก้วที่นับถือศาสนาอิสลามมีค่านิยมที่ไม่สนับสนุนการคุมกำเนิดจึงทำให้การวางแผนครอบครัวไม่ได้ผลเท่าที่ควร

2.3 ปัญหาเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาการผลิต การตลาด รายได้และการมีงานทำ กล่าวคือเนื่องจากราษฎรได้ทำการเกษตรเป็นเวลานานขาดการปรับปรุงดิน ประกอบกับราษฎรจะทำการเกษตรจากพืชเศรษฐกิจหลัก คือ ยางพาราเพียงอย่างเดียว เมื่อราคายางพาราตกต่ำส่งผลให้ราษฎรมีรายได้น้อยตามไปด้วย ส่วนการทำสวนผลไม้เกษตรกรยังขาดความรู้ ประสบการณ์ในประกอบการซึ่งทำให้ได้ผลตอบแทนไม่เต็มที่ สำหรับการใช้จ่ายแหล่งเงินเชื่อนั้นที่ดินที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ของประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงมีปัญหาในด้านการใช้จ่ายแหล่งเงินเชื่อเพื่อนำเงินมาลงทุนหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น ในเรื่องการรวมตัวของเกษตรกรแม้ว่าการทำสวนยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจหลักก็ตามแต่เป็นลักษณะต่างคนต่างทำขาดการรวมตัวเพื่อพัฒนาอาชีพอย่างจริงจังจึงทำให้ไม่มีอำนาจในการต่อรองกำหนดราคาผลผลิต ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพยางซึ่งล้วนส่งผลทำให้เกิดภาวะด้อยทางเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่นี้

2.4 ปัญหาความรู้เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต ประชาชนในตำบลสำนักแก้วมีปัญหาจากการที่รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาต่อเนื่องบริการชุมชนทุกกลุ่มอายุได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งขาดหลักสูตรท้องถิ่นหรือวิชาเฉพาะที่จะจัดบริการให้กับประชาชนในชุมชนตลอดจนปัญหาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์บางกลุ่มวิชา เช่น กลุ่มทักษะ ภาษาอังกฤษ ฯลฯ เป็นปัญหาต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการบุกรุกป่าสงวนและที่สาธารณประโยชน์เพื่อถือครองการทำกิน สำหรับปัญหาของคุณภาพดินนั้นพบว่าประชาชนปลูกพืชไม่

ถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียคุณภาพดินและขาดการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่อย่างถูกวิธี

2.6 ปัญหาการบริหารและจัดการขององค์กรแต่ละองค์กร พบว่ามีปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดการ นอกจากนี้องค์กรภาครัฐขาดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อการพัฒนาและมีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้จากการสำรวจวิเคราะห์โครงการต่างๆ ขององค์กรที่ทำหน้าที่พัฒนาชุมชนชนบทแห่งนี้พบว่าปัญหาสำคัญที่ทำให้โครงการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ผ่านมา โดยเฉพาะ โครงการพัฒนาชุมชนชนบทในปีงบประมาณ 2545 ไม่สัมฤทธิ์ผลคือ การขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้การพัฒนาขาดความมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนชนบท

2.7 ปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนคือ ปัญหายาเสพติดและปัญหาคนต่างด้าว พบว่ามี การแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความไม่สงบสุขในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีปัญหาคนต่างด้าวซึ่งเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นชาวพม่า มีทั้งเข้ามาอย่างถูกกฎหมายและหลบหนีเข้าเมือง ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมรวมทั้งการแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ด้วย (เจียน ยอดไชย (สัมภาษณ์), 19 กรกฎาคม 2546 ; บุญส่ง ขุนทอง (สัมภาษณ์), 19 กรกฎาคม 2546)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เนื่องจากกลุ่มประชากรที่ศึกษาเป็นองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนชนบท จึงทำให้มีงานวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศไม่มากนัก งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องเรื่องรูปแบบการให้บริการสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท มีอยู่ด้วยกัน 2 เรื่อง ได้แก่ งานสารสนเทศเพื่อชุมชนชนบทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในจังหวัดสมุทรสาคร ของ ศุภนิจ ศรีรักษ์ (2539) และการประสานสารสนเทศร่วมกับองค์กรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลและสถานีอนามัยตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ของศรีหทัย ไหม่มมงคล (2544) ซึ่งมีประเด็นการศึกษาที่เป็นประโยชน์และให้แนวคิดโดยสรุปดังนี้

ศุภนิจ ศรีรักษ์ (2539) ศึกษาเรื่อง งานสารนิเทศเพื่อชุมชนชนบทของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในจังหวัดสมุทรสาคร เป็นการศึกษจากแหล่งสารนิเทศทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในด้านนโยบายและขอบเขตหน้าที่ในการปฏิบัติงานซึ่งครอบคลุมในด้านต่างๆ ดังนี้ คือ เนื้อหาสารนิเทศที่จัดเก็บ การจัดกิจกรรม การบริการ ลักษณะของสารนิเทศที่เผยแพร่ สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ และกลุ่มผู้ใช้แหล่งสารนิเทศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งสารนิเทศส่วนใหญ่จัดเก็บด้วยระบบที่ประยุกต์ขึ้นใช้เอง สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของแหล่งสารนิเทศนั้นพบว่า แหล่งสารนิเทศทางการประสบปัญหามากกว่าแหล่งสารนิเทศที่ไม่เป็นทางการในทุกด้าน งานวิจัยของ ศุภนิจ ศรีรักษ์ ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐ ในการพัฒนาชุมชนชนบท ว่าการพัฒนาชุมชนนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายและขอบเขตหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ซึ่งครอบคลุมถึงเนื้อหาที่จัดเก็บ การจัดกิจกรรม การบริการ ลักษณะของสารนิเทศที่เผยแพร่ สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่และกลุ่มผู้ใช้แหล่งสารนิเทศ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้วิจัยมีความมั่นใจได้ว่าสภาพการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐ 4 หน่วยงานที่ได้เลือกศึกษาในงานวิจัยนี้จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบการให้บริการสารนิเทศ เพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรภาครัฐในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาชุมชนชนบท

ส่วนทางด้าน ศรีหทัย ใหม่มงคล (2544) ศึกษาการประสานสารนิเทศร่วมกับองค์กรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลและสถานีอนามัยตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการประสานสารนิเทศระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและสถานีอนามัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อการประสานสารนิเทศคือรูปแบบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเน้นที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก ไม่มีการใช้สารนิเทศอันเป็นตัวชี้วัดสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของชุมชน และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยคิดว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นงานของสถานีอนามัยตำบลบานาซึ่งความไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวทำให้การพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลบานาจึงเน้นเพียงเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและไม่สนใจการใช้สารนิเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบานาไม่มีนโยบายด้านงานสารนิเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกัน ในแง่ของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรภาครัฐว่าจำเป็นต้องมีการวางแผนและกำหนด นโยบาย

ขอบเขตหน้าที่ในการปฏิบัติงานให้ชัดเจน การดำเนินการพัฒนาจึงจะสัมฤทธิ์ผลได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐในการพัฒนาชุมชนชนบทว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผน กำหนดคน งบประมาณให้ชัดเจนและการดำเนินการพัฒนาที่ดีได้นั้นจะต้องมีการประสานการใช้สารนิเทศร่วมกันขององค์กรท้องถิ่นเพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาไม่ซ้ำซ้อนกันซึ่งจะทำให้ไม่เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของแต่ละองค์กรไปโดยเปล่าประโยชน์

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนชนบทมีทั้งในรูปแบบของสิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ รวมทั้งยังมีประเด็นสำคัญอื่นซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวคิดในการวิจัย สรุปได้ดังนี้

2.1 การใช้สารนิเทศเพื่อพัฒนาชุมชนชนบทจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นจะต้องทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา โดยเฉพาะองค์กรในท้องถิ่นนั้นร่วมมือกันในการประสานการใช้สารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น รวมทั้งต้องทำให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วย จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด (Burton, 1989 : ED325296 ; Lovelace, 1979 : ED180457 ; Venner, 1986 : ED288663)

2.2 วิธีดำเนินการวิจัย ส่วนใหญ่มีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการต่างๆ กัน คือ

2.2.1 งานวิจัยของ Burton (1989 : ED325296) ศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชุมชนชนบท : การศึกษาเชิงคุณภาพของชุมชนชนบท รัฐวอชิงตันตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึกกับผู้นำชุมชนจำนวน 34 คน จากชุมชน 5 แห่ง ที่มีระบบการสื่อสารคมนาคมและระบบสารนิเทศในชุมชนซึ่งได้แก่ระบบ RURALNET

2.2.2 งานวิจัยของ Dewdney (1992 : 5-29) ศึกษาเรื่องความต้องการสารนิเทศชุมชน : กรณีศึกษาการทำร้ายภรรยา (Wife Assault) งานวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ครั้งแรกสัมภาษณ์สตรีจำนวน 543 คน เพื่อให้ทราบถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทราบข่าวสารการทำร้ายร่างกายภรรยาจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งต่อมาจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซ้ำจำนวน 179 คน ผลการศึกษาพบว่าสารนิเทศที่ให้บริการผ่านเครือข่ายบริการสังคมในชุมชนจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนใน

ชุมชนได้ หากองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้คำนึงถึงแหล่งให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นวิธีดำเนินการวิจัยแบบสัมภาษณ์จึงมีความเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพราะการสัมภาษณ์จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ที่ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จิตใจหรือทัศนคติจึงเป็นการเก็บข้อมูลที่คือวิถีหนึ่งและมีความเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังเช่นงานวิจัยดังที่กล่าวมาของ Burton และ Dewdney ที่ใช้การสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ

2.3 รูปแบบที่เหมาะสมในการให้บริการสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท มีข้อเสนอแนะจากงานวิจัยแยกเป็นประเด็นโดยสรุป ดังต่อไปนี้

2.3.1 การใช้สารสนเทศระบบเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท มีงานวิจัยชิ้นสำคัญที่ศึกษาและเสนอแนะแนวทางนี้ คือ

2.3.1.1 Burton (1989 : ED325296) ศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท : การศึกษาเชิงคุณภาพของชุมชนชนบท รัฐวอชิงตันตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าปัจจัยที่มีส่วนผลักดันความสำเร็จของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนระบบ RURALNET ประกอบด้วย 1) การเคารพในขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและค่านิยมในครัวเรือน 2) ศักยภาพของชุมชนและความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน 4) การออกแบบระบบ RURALNET ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน 5) ความสามารถในการสร้างคนให้ยอมรับ เข้าใจและการมีส่วนร่วมกับ RURALNET 6) ความร่วมมือของผู้จัดทำระบบกับการบริการต่างๆ และ 7) การเชื่อมโยงระหว่างผู้ให้บริการกับประชาชนในท้องถิ่น

2.3.1.2 Lovelace (1979 : ED180457) ศึกษาเรื่องการบริหารสารสนเทศชุมชนห้องสมุดประชาชนในนิวเซาธเวลซ : การศึกษาเชิงบูรณาการ เป็นงานวิจัยที่เสนอแนะแนวทางออกแบบการบริหารสารสนเทศร่วมกัน (Community Information Sharing Service : CISS) 4 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลของประชาชนในนิวเซาธเวลซจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากการบริการสารสนเทศชุมชน 2) ห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดสารสนเทศที่มีความทันสมัย รวมถึงการมีโครงสร้างของนครชนและการจัดหมู่ที่เป็นระบบตลอดจนคุณภาพการสนับสนุนการให้บริการและการประเมินผลการพัฒนาด้านการบริการ 3) การพัฒนาแนวทางเพื่อการร่วมมือระหว่างห้องสมุดและองค์กรต่างๆ ให้มีความทันสมัยของสารสนเทศ มีการ

จัดทำครรชนที่ที่เป็นระบบ มีการโฆษณาและการสนับสนุนการบริการรวมถึงการขยายผลและ ประเมินผลในการให้บริการและ 4) การสื่อสารและการสนับสนุนแนวทางการให้บริการสามารถ ทำได้โดยบรรณารักษ์และนักสารนิเทศอื่นในชุมชนต้องร่วมมือกัน

2.3.1.3 งานวิจัยของ Dewdney (1992 : 5-29) มีผลการศึกษาว่าสารนิเทศที่ให้บริการ ผ่านเครือข่ายบริการในสังคมจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้หากองค์กร หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ไม่ได้คำนึงถึงแหล่งให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบปัญหาได้อย่าง เหมาะสม

2.3.2 การออกแบบเครือข่ายการให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชนสามารถทำได้โดยการ ตำรวจความต้องการของคนในชุมชนดังมีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศบน พื้นฐานความต้องการของชุมชน (Caldwell, 1996 : EJ521771) งานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงสิ่ง ที่ต้องพิจารณาในการออกแบบการให้บริการสารนิเทศผ่านอิเล็กทรอนิกส์ชุมชนคือ ความต้องการ ของชุมชนและคำนึงต่อการรับบริการสารนิเทศของคนในชุมชน สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้วิธีการสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่าง 80 คน เกี่ยวกับความต้องการสารนิเทศของชุมชนใน ด้านการใช้สารนิเทศจากแหล่งที่มาและแหล่งให้บริการ ซึ่งประกอบด้วยห้องสมุด องค์กรท้องถิ่น ธนาคาร ฯลฯ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ผู้วิจัยได้ แนวคิดสำหรับการวิจัยเรื่องรูปแบบการให้บริการสารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทอำเภอ สะเดา : กรณีศึกษาดำบลสำนักแต้ว ดังนี้ 1) รูปแบบการให้บริการสารนิเทศแก่ชุมชนชนบทของ องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยการประสานสารนิเทศร่วมกันระหว่างองค์กรการพัฒนาต่างๆ ทั้งใน และนอกชุมชนรวมทั้งต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นหลัก (ศรีหทัย ไหม่มมงคล, 2544 : บทคัดย่อ ; Burton, 1989 : ED325296 ; Lovelace, 1979 : ED180457 ; Venner, 1986 : ED288663) 2) ศึกษาความต้องการของคนในชุมชนชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัด สารนิเทศให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน แนวคิดดังที่กล่าวมาจะส่งผลต่อศักยภาพในการ ดำเนินการพัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรการพัฒนาได้เป็นอย่างดีและไม่ก่อให้เกิดภาวะการสูญ เปล่าในการพัฒนา และ3) แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องมี ความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างจึงจะได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด เครื่องมือที่นักวิจัย ส่วนใหญ่ใช้กัน ได้แก่ แบบสอบถาม (Lovelace, 1979 : ED180457 ; Venner, 1986 : ED288663) และการสัมภาษณ์แบบลึก (Burton, 1989 : ED325296) การใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบ ลึกในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงที่สุด ณ ขณะปฏิบัติการ วิจัย ฉะนั้นทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องมือที่เลือกมาใช้ในครั้งนี้ ว่าการใช้การสังเกต การใช้

ข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์แบบลึกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงมีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบและได้ข้อมูลในระดับลึก

ด้วยเหตุผลประเด็นต่างๆดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการให้บริการสาธารณสุขเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนชนบท ประกอบด้วย 5 แนวคิด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) นโยบายหรือวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานขององค์กร หมายถึง แนวทางการดำเนินงานหรือจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐในด้านต่างๆ ดังนี้ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้โดยส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกัน ตามลักษณะอาชีพและนำวิทยาการใหม่ๆมาใช้ ตลอดจนการส่งเสริมอนามัยและการสุขภาพแก่คนในชุมชน (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 : 149)

2) ความพร้อมขององค์กร เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาชุมชนชนบท หากองค์กรไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถพัฒนาชุมชนได้เช่นกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าความพร้อมขององค์กรสามารถเป็นเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของการพัฒนาได้

3) ลักษณะกลุ่มเป้าหมาย หมายถึง การรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจและสภาพของชุมชนทำให้เกิดลักษณะกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มน้ำยาง เป็นต้น ลักษณะกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวนี้้องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนชนบทสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาได้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรคำนึงถึง

4) สภาพของชุมชน หมายถึง ภาวะความเป็นอยู่ของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาขององค์กรภาครัฐ ได้แก่ ระดับความรู้ของชุมชนในท้องถิ่น สภาพแวดล้อมของชุมชน ความสนใจของชุมชนและความพร้อมของชุมชน (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน, 2534 :74-77)

5) ปัญหาในชุมชน หมายถึง สภาพที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เช่น การคมนาคมที่ไม่สะดวก การขาดสิ่งจำเป็นและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตได้แก่ น้ำ ไฟฟ้า การสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเศรษฐกิจที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพการเกษตร ปัญหาสาธารณสุข ตลอดจนปัญหาการบริหารจัดการขององค์กรภาครัฐเกี่ยวกับปัญหาเสพติด ปัญหาคนต่างด้าว เป็นต้น

จากแนวคิดเชิงทฤษฎี ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการให้บริการสาธารณสุขเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทขององค์กรภาครัฐ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

